

О.В. ГАРАГОНИЧ,
кандидат юридичних наук, доцент
(Академія адвокатури України)

ЕТАПИ РЕЙДЕРСЬКОГО ЗАХОПЛЕННЯ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Ключові слова: рейдерське захоплення, акціонерні товариства, етапи рейдерського захоплення, рейдерство, акціонери.

*«Веселоці нехтувачів закону нетривалі...
Надбане працею поверне, не проковтне; за вагою
маєтку його буде й помста його, а він не знайде
радоців... Небо відкриє злочини його, і земля
повстане супроти нього».*

Біблія, Старий Заповіт,
книга Йова, Гл. 20, ст. 5, 18, 27.

Останніми роками в Україні почастішали суспільно небезпечні дії, пов'язані з силовим протиправним захопленням підприємств різних організаційно-правових форм, які у науковій літературі та засобах масової інформації йменуються як «рейдерство».

Формування в Україні негативного суспільно-економічного явища рейдерства пов'язано передусім з недосконалістю ринкових інструментів перерозподілу власності, відсутністю ринкових механізмів оцінки ліквідних активів підприємств, нечіткою і непрозорою системою реєстрації прав власності, низькою інформаційною прозорістю акціонерних товариств, збільшенням корпоративних конфліктів, пов'язаних із недосконалістю корпоративного законодавства [12, 54].

Крім того, зростання корпоративних захоплень спричинене ще й черговим перерозподілом власності. Оскільки на макро-

економічному рівні у фінансово-промислових групах нагромадилися значні обсяги вільних грошових ресурсів, можливості застосування яких обмежені, а їхні власники шукають нові високорентабельні шляхи прибутковості свого капіталу, вони вдаються до рейдерства, яке може забезпечити їм надприбутки.

Загалом для рейдерських захоплень підприємств використовуються різні способи: скупка боргів, банкрутство, реприватизація, установлення контролю за органами управління підприємства та ін. З огляду на складний характер корпоративного управління та структури інтересів в акціонерному товаристві (далі – АТ), рейдерське захоплення таких товариств вважається найскладнішими операціями, в яких беруть участь юристи, бухгалтери, аналітики, фахівці із захисту бізнесу та комерційної розвідки, психологи тощо. Як зазначає І.М. Макачук, це – операції, які

акумулюють в собі всі найкращі напрацювання зі сфери юриспруденції, бухгалтерського обліку, корпоративного захисту, PR, психології і, якоюсь мірою, філософії бізнесу [11]. Зважаючи на те, що об'єктом рейдерських захоплень останнім часом дедалі частіше стають АТ, наукового дослідження потребує проблема рейдерства в сфері акціонерних відносин.

На сьогодні проблема рейдерських захоплень АТ знаходиться у полі зору багатьох дослідників, зокрема: О.М. Литвака, І.М. Кучеренко [10], Н.В. Щербакової [19], В.В. Молодика, О.О. Седлецького, О.З. Гладуна [12], А.Д. Осиновського [14], Р.Р. Кузьміна [9]. Проте у більшості з цих досліджень переважно аналізуються тільки загальні питання рейдерства в Україні, форми протиправних захоплень підприємств, їх причини тощо. Натомість дослідниками недостатньо уваги приділяється аналізу етапів рейдерського захоплення саме АТ, як найбільш складних організаційно-правових форм господарських організацій.

Метою даної статті є дослідження етапів рейдерського захоплення АТ для виявлення основних недоліків і слабких місць в юридичній конструкції цього виду корпоративних підприємств.

Рейдерське захоплення АТ – це сукупність протиправних дій, спрямованих на встановлення над товариством та його активами повного юридичного та фактичного контролю всупереч волі АТ, його органів та посадових осіб.

Будь-яке рейдерське захоплення АТ є системою послідовних дій, які можна поділити на окремі етапи. Кожний етап характеризується своїми цілями та завданнями.

Перший етап рейдерського захоплення АТ – збір інформації про товариство як об'єкт нападу. На цьому етапі рейдерами здійснюються спроби отримати копії установчих документів АТ, копії правовстановлюючих документів на основні активи товариства, відомості про внутрішню фінансову політику, структуру кор-

поративного управління, посадових осіб, майно та інші активи підприємства. Крім того, при вивченні реальних економічних показників діяльності АТ, здійснюється оцінка його основних активів – об'єктів нерухомості та землі. Найбільші зусилля докладаються рейдерами для отримання відомостей зі зведеного облікового реєстру власників іменних цінних паперів (далі – реєстру акціонерів).

На практиці збір інформації про АТ може здійснюватися відразу за кількома напрямками, окремі з яких можуть носити цілком легальний характер.

Збір відкритої інформації про АТ часто здійснюється у цілком законний спосіб. Для цього рейдерами, зазвичай, використовуються:

- подання письмових вимог про надання копій документів підконтрольними рейдерам акціонерами, на які АТ згідно із ст. 78 Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ) повинно відреагувати протягом 10 робочих днів [5]. Доволі характерною рисою активності таких акціонерів є те, що від їх імені діють різноманітні представники, які доволі добре поінформовані про свої права, на відміну від їх довірительів;
- подання рейдерами, у власності яких є не менше 10 відсотків акцій, вимоги про проведення аудиту. При цьому, відповідно до ч. 5 ст. 75 Закону про АТ аудиторська перевірка може бути проведена підконтрольним рейдерам аудитором (аудиторською фірмою);
- отримання відомостей про АТ через веб-сторінку товариства в мережі Інтернет, на якій згідно із ч. 3 ст. 78 Закону про АТ розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства, інформація, визначена пунктами 1–3, 5, 6, 10, 11, 13–16 ч. 1 ст. 77 Закону про АТ, та інфор-

мація, визначена ч. 3 ст. 35 цього Закону;

- публікації в офіційному друкованому виданні регулярної, особливої та іншої інформації, що підлягає розкриттю АТ, як емітентом, у відповідності з вимогами Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, затвердженого рішенням ДКЦПФР від 19 грудня 2006 р. № 1591 [16];
- публікації про АТ в засобах масової інформації та мережі Інтернет, у т. ч. рекламні.

Механізми отримання закритої (конфіденційної, інсайдерської, негласної) інформації про АТ часто знаходяться за межею правової сфери. Збір такої інформації може здійснюватися шляхом:

- несанкціонованого проникнення у внутрішню комп'ютерну мережу АТ, сервери, системи зберігання баз даних (як правило, здійснюється із залученням фахівців, які в народі йменуються «хакери»);
- підкupu або шантажу осіб, що мають доступ до конфіденційної інформації про фінансово-господарський стан АТ або структуру акціонерного капіталу завдяки своєму службовому становищу і родинним чи дружнім зв'язкам;
- «співпраці» рейдерів з окремими працівниками спеціальних підрозділів правоохоронних органів, які наділені правом проводити слідчі дії чи оперативно-розшукові заходи і в змозі за відповідну плату надати послуги, що за своїми зовнішніми ознаками не мають кримінального забарвлення, але в подальшому будуть використані зловмисниками в захопленні АТ (проведення обшуків та виїмок документів, отримання тимчасового доступу до банківської таємниці тощо);
- «співпраці» рейдерів з контролюючими органами, які можуть роз-

добути необхідну зловмисникам інформацію у ході проведення перевірок або на підставі направлених до АТ запитів;

- «співпраці» рейдерів із судами.

Особливу увагу рейдери приділяють отриманню відомостей реєстру акціонерів (зведеного облікового реєстру власників акцій). Арсенал методів у цій справі досить різноманітний:

- підкуп працівників депозитарію (реєстратора, зберігача) або самого АТ;
- направлення рейдерами депозитарію підробленого розпорядження на складання у порядку, визначеному розділом VIII Положення про депозитарну діяльність, зведеного облікового реєстру власників акцій, переліку акціонерів, яким надсилатиметься письмове повідомлення про проведення загальних зборів АТ, переліку акціонерів, які мають право на участь у загальних зборах акціонерного товариства, або переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів за акціями [15];
- надання державним реєстраторам для внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб (далі – ЄДР) документів про зміни керівництва АТ та ознайомлення «нового керівника» з реєстром;
- проведення виїмки реєстру акціонерів працівниками спеціальних підрозділів правоохоронних органів у депозитарія (реєстратора, зберігача);
- отримання інформації через органи Міністерства доходів і зборів України (податкові інспекції), до яких АТ, як податковий агент, подає інформацію про осіб, яким нараховані дивіденди за акціями;
- витребування судом реєстру акціонерів при розгляді спору за по-

зовом підконтрольних рейдерам осіб. Отриманий таким чином реєстр відрізняється від «придбаного» іншим шляхом, оскільки його походження повністю легітимне: реєстр, здобутий рейдерами різними обхідними шляхами, не можна використати як доказ.

Сам процес збору і обробки первинної інформації здійснюється безперервно, в результаті чого створюються величезні масиви даних, які можна використовувати не тільки для захоплення, але і для захисту від нього. Цей процес може тривати від кількох тижнів або місяців до декількох років залежно від ступеня опрацювання об'єкта та наявності достовірних джерел інформації.

Паралельно з цим рейдери накопичують інформацію, що компрометує голову виконавчого органу, головного бухгалтера та посадових осіб АТ або провокують їх на аморальні дії з метою формування компромату. Також здійснюється оцінка стійкості АТ до атаки. Вивчається та оцінюється система охорони, здатність мобілізувати для свого захисту суд та прокуратуру, органи державної влади та місцевого самоврядування [2].

Другий етап рейдерського захоплення АТ – провокація корпоративного конфлікту, інформаційна атака та брудний піар з метою дискредитації ключових акціонерів та посадових осіб товариства.

Рейдерам досить проблематично здійснити захоплення АТ, якщо його корпоративна історія бездоганна і немає ані найменших причин для судових позовів. А тому при підготовці рейдерського захоплення АТ, як правило, штучно створюється корпоративний конфлікт. У практиці рейдерських захоплень такий конфлікт розглядається як один із прийомів, при застосуванні якого досягається дестабілізація роботи суб'єкта господарювання, що використовується надалі для його поглинання. Для досягнення своїх цілей рейдери

змушені вдаватися до тактики інтриг, змов, маніпулювання громадською думкою для зміни балансу сил на свою користь.

На даному етапі на замовлення рейдерів у центральній та місцевій пресі, а також в Інтернеті інтенсивно друкуються замовні статті та матеріали, які зводять наклеп на посадових осіб АТ та ключових його акціонерів. У таких публікаціях критикуються методи управління, змальовуються песимістичні прогнози щодо майбутнього товариства, громадськість інформується про порушення, з якими ключові акціонери придбали належні їм акції, тощо.

При захопленні рейдерами у 2013 р. одного з найбільших підприємства Житомирської області з метою дискредитації посадових осіб АТ рейдерами було створено веб-сайт в мережі Інтернет, на сторінках якого систематично розміщувалась викривлена інформація про фінансово-господарську діяльність товариства, розголошувалися здобуті рейдерами злочинним шляхом відомості, які становили комерційну таємницю АТ. З метою популяризації сайту у регіоні, в якому знаходиться АТ, рейдерами по всьому місту були розміщені бігборди з рекламою цього сайту [3].

З метою розколу трудового колективу АТ рейдерами нерідко здійснюється провокаційні заходи, що мають на меті зіграти на внутрішніх суперечностях і дискредитувати посадових осіб товариства.

Так, при захопленні названого АТ за фінансової підтримки рейдерів було організовано благодійний захід «Трудівник заводу – поверни свої акції та встанови справедливість», в рамках якого пропонувалася повна фінансова та юридична підтримка в організації судових спорів із АТ. Зокрема, особам, які колись продали свої акції в атакованому АТ його ключовим акціонерам, пропонувалась допомога у відсудженні акцій і гарантувалось їх наступне придбання за високою ціною [3].

З метою створення фінансових труднощів АТ рейдерами практикуються розповсюдження неправдивої інформації (на-

приклад, про банкрутство АТ, анулювання ліцензій) контрагентам товариства шляхом направлення їм sms-повідомлень, проведення розсилки на електронні поштові скриньки, направлення листів, телеграм тощо. Наслідком цього може бути виникнення непрогнозованих проблем з контрагентами і партнерами, які несподівано відмовляються працювати без передоплати і висувають різноманітні, частіше за все необгрунтовані претензії.

АТ, як емітенти акцій, є учасниками ринку цінних паперів, державне регулювання якого здійснюється НКЦПФР. У зв'язку з цим, на даному етапі рейдерського захоплення рейдерами часто практикується масове направлення до НКЦПФР скарг від підконтрольних акціонерів про порушення їх прав на отримання інформації про діяльність АТ, на отримання дивідендів, на участь в управлінні АТ. Це робиться з метою дискредитації АТ в очах регулятора, а також ініціювання накладення НКЦПФР у порядку, визначеному Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [7], санкцій на АТ, як порушника законодавства про цінні папери (найчастіше – за ненадання акціонерам копій документів за запитами, надісланими на адресу АТ у вигляді конвертів з чистими аркушами).

Рейдери від імені акціонерів звертаються з позовними заявами до судів на дії посадових осіб АТ, а також з позовами до самого товариства.

Третій етап рейдерського захоплення АТ – адміністративний тиск і створення адміністративних перешкод господарської діяльності АТ.

На даному етапі, як правило, вирішується комплекс завдань, грамотне вирішення яких дозволяє рейдерам знизити фінансові витрати, а також виробити оптимальну стратегію дій з захоплення АТ. Цей етап характеризується тим, що в одній «упряжці» [18] з рейдерами діють державні службовці, місцеві чиновники, представники правоохоронних органів та право-

суддя. В останні роки зазначені особи все частіше стають «активними учасниками» рейдерських захоплень і недружніх поглинань АТ.

Звичайно, адміністративний ресурс ніколи не афішується, але при цьому його незрима присутність відчувається. Як зазначає О.М. Литвак, жодна рейдерська атака не закінчиться успішно, якщо вона не супроводжується прикриттям з боку державних структур, правоохоронців і суду [10, 40]. Крім того, якщо це не відстежується місцевою владою, то свідчить або про забезпечення цими органами такого захоплення, або про їх економічну некомпетентність, професійну непридатність [12, 67].

Аналіз досліджень проблематики рейдерських захоплень [13] дає можливість виділити основні напрями тиску на АТ, що застосовуються на даному етапі рейдерського захоплення:

- кримінально-правовий – ініціювання порушення «замовних» кримінальних справ, у межах яких можуть накладатися арешти на майно та застосовуватися запобіжні заходи до окремих осіб – посадових осіб та ключових акціонерів АТ для психологічного тиску на них;
- податковий – організування серії податкових перевірок як стосовно АТ, так і його контрагентів з метою скомпрометувати «жертву» та послабити фінансові надходження, залишаючи таким чином без коштів на захист;
- міліцейський – проведення низки перевірок як стосовно осіб, так і АТ – тактика перевірки може бути різною залежно від виду діяльності АТ (наприклад, якщо сфера діяльності – хімічна промисловість або фармакологія, то перевірка здійснюється стосовно режиму обігу сильнодіючих речовин та прекурсорів тощо), але здебільшого в напрямі господарської діяльності;

- прокурорський – забезпечується протидія слідству у кримінальних справах проти рейдерів (перевірка, об'єднання та переміщення кримінальних справ з метою їх закриття або призупинення провадження);
 - контрольний – організація перевірок правил ведення АТ господарської діяльності, дотримання законодавства про охорону праці тощо;
 - ліцензійний – організація документальних перевірок та перевірок додержання умов ліцензування охоронних підприємств, які в межах своїх функцій повинні забезпечувати безпеку АТ (з метою їх нейтралізації);
 - інформаційний – вжиття заходів для формування негативного іміджу АТ (публікації в ЗМІ, направлення заяв від пересічних громадян до контролюючих органів тощо);
 - міжнародний – вжиття заходів щодо спрямуванню майнових суперечок за межі юрисдикції України;
 - реєстраційний – ініціювання зміни власників пакетів акцій АТ, підроблення реєстрів акціонерів, переведення реєстрів акціонерів до інших реєстраторів, зміна зберігачів цінних паперів тощо;
 - силовий – учинення низки злочинів: вимагання, примушування до укладання угод, примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань, самоправство, шахрайство, викрадення людей, знищення майна, погроза насильством тощо;
 - господарсько-процесуальний – ініціювання низки господарських позовів у різних регіонах із певним періодом їх подання з метою не виграшу в суді, а створення безперервного потоку судових засідань (як забезпечення рішень, унаслідок прийняття яких може накладатися заборона на відчуження майна);
 - корпоративний – заплутування державних органів, реєстраторів, суддів із метою створення ілюзії складної корпоративної суперечки (з метою уникнення персональної відповідальності рейдери як контрагентів суперечки зазначають «мертвих душ», осіб з декларованих елементів, власників фіктивних суб'єктів господарювання тощо). Підроблення документів (документальний контрафакт) здійснюється з використанням друкарського станка (автоматизованої системи), за допомогою якого створюється повний пакет документів, що є інтелектуально підробленими, але які мають необхідні реквізити й не є технічно підробленими.
- З урахуванням особливостей правового статусу АТ адміністративний тиск на товариство може бути спрямований на досягнення різних цілей.
- Насамперед, метою адміністративного тиску на АТ може бути створення умов, за яких буде неможливо здійснити швидке виведення активів АТ. Це досягається шляхом накладення арешту на всі цінні активи АТ, а також заборони товариству укладати господарські договори щодо відчуження чи обтяження активів, емітувати векселі і тому подібне. Для цього, зазвичай, використовуються зв'язки рейдерів у судах, які виносять ухвали про забезпечення позову, або в органах внутрішніх справ, співробітники яких можуть накласти арешт в рамках кримінального процесу в ході розслідування ініційованих рейдерами кримінальних справ.
- Адміністративний тиск може мати на меті фінансове виснаження АТ для того, щоб звести до мінімуму ефективність захисту товариства від нападу. Про це може свідчити невмотивоване збільшення кількості всіляких перевірок АТ з боку різних відомств, податкових органів, створення

перешкод в отриманні товариством дозвільних документів, анулювання ліцензій, дозволів, затримки в розмитненні придбаних товариством за кордоном устаткування та товарів, відмови в проведенні державної реєстрації тощо.

З використанням адмінресурсу може бути заблокована можливість ключовим акціонерам перерозподілити з метою захисту акції (наприклад, у разі порушення щодо таких акціонерів кримінальних справ). Для цього можуть використовуватися як повноваження слідчого у кримінальному процесі, так і регулятора на ринку цінних паперів. Так, згідно з п. 5 ст. 8 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» НКЦПФР має право у разі порушення законодавства про цінні папери, нормативних актів НКЦПФР зупиняти на термін до одного року розміщення (продаж) та обіг цінних паперів того чи іншого емітента. У разі відсутності у рейдерів корумпованих зв'язків у НКЦПФР, такий результат може бути досягнуто за допомогою органів правосуддя, наприклад, шляхом винесення ухвали про забезпечення позову.

Неправомірні акти органів державної влади та місцевого самоуправління, що видаються ними щодо АТ, зачіпаючи права товариства як суб'єкта господарювання, порушують дві заборони, встановлені Господарським кодексом України (далі – ГКУ) [4]:

- перша – заборона, встановлена в ч. 5 ст. 19 ГКУ: незаконне втручання та перешкоджання господарській діяльності суб'єктів господарювання з боку органів державної влади, їх посадових осіб при здійсненні ними державного контролю та нагляду забороняються;
- друга – заборона, встановлена в ч. 4 ст. 23 ГКУ: незаконне втручання органів та посадових осіб місцевого самоврядування у господарську діяльність суб'єктів господарювання забороняється.

Штучне створення адміністративних бар'єрів перед АТ як суб'єктами господарської діяльності практично завжди пов'язане з корупційними проявами [12, 35].

Корумпованість стосунків рейдерів з працівниками владних структур, судових та правоохоронних органів є серйозною загрозою безпеці АТ. Траплялися навіть випадки, коли завдяки адмінресурсу рейдерами досягався необхідний їм результат уже на даному етапі рейдерського захоплення. Як правило, це мало місце в ситуації, коли рейдери, володіючи зв'язками у найвищих ешелонах влади, організовували такий шалений тиск на АТ, що його власники не витримували натиску і здавалися навіть без бою.

Четвертий етап – організація і супровід силового захоплення АТ.

Характер дій з організації рейдерського захоплення АТ може відрізнитися залежно від структури статутного капіталу (розпорошеність акцій чи їх концентрації в руках однієї людини), фінансових можливостей рейдерів, фінансового стану об'єкта, готовності товариства до опору та інших факторів.

За розпорошеності акцій серед значної кількості акціонерів і відсутності на АТ власника контрольного пакету акцій рейдерами застосовується звичайна скупка акцій. В умовах, коли переважна більшість населення України перебуває у злидненому стані, акціонери з готовністю розстаються з належними їм акціями за запропонованою їм рейдерами завищеною ціною. Особливо легко на це йдуть акціонери, яким товариство жодного разу не виплачувало дивідендів. Консолідуючи блокуючий або контрольний пакет акцій, рейдер набуває можливості вирішального впливу при прийнятті рішень вищим органом АТ.

У разі володіння однією або кількома особами контрольним пакетом акцій рейдерами можуть застосовуватись механізми вилучення акцій у таких акціонерів за сфальсифікованими документами. Найчастіше

тут використовується схема підписання передавального розпорядження по нотаріально оформленій довіреності акціонера. Причому згодом з'ясовується, що нотаріуса такого в природі не існує або ніяких документів з цього приводу він не оформляв.

Дещо рідше у підготовці до рейдерського захоплення застосовується механізм проведення контрольованої додаткової емісії акцій, що має на меті розмивання пакетів акцій ключових акціонерів АТ і консолідації контрольного пакету акцій в руках рейдерів.

Усі наведені вище підготовчі дії з консолідації в руках рейдерів контрольного або блокуючого пакету акцій мають на меті забезпечення зловмисникам можливості переобрання на загальних зборах акціонерів органів управління АТ. При цьому рейдери намагаються максимально дотримуватись усіх формальних процедур та вимог закону, хоча нерідко проведення таких зборів здійснюється в таємниці від ключових акціонерів та посадових осіб АТ.

З прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» арсенал рейдерських технологій щодо створення паралельного виконавчого органу, як формальної передумови «заходу» рейдера в АТ, істотно розширився.

До введення в дію Закону про АТ, Законом України «Про господарські товариства» питання обрання та припинення повноважень виконавчого органу відносились до виключної компетенції загальних зборів акціонерів [6]. Тому така важлива увага раніше рейдерами приділялась консолідації контрольного пакету акцій. Після набрання чинності Законом про АТ ситуація істотно змінилась. Так, згідно із п. 8 ст. 52 Закону про АТ питання обрання та припинення повноважень голови і членів виконавчого органу законодавцем було віднесено до виключної компетенції наглядової ради АТ. А тому питання формування рейдерами паралельного виконавчого органу АТ стало можливим вирішити шляхом підробки рішення наглядової ради АТ.

Цією нормою, наприклад, рейдери успішно скористались при захопленні у 2013 р. одного з найбільш рентабельних в Житомирській області АТ [17].

У разі, якщо відповідно до статуту товариства обрання та припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) віднесено до компетенції загальних зборів, наглядова рада відповідно до ч. 2 ст. 61 Закону про АТ має право відсторонити від виконання повноважень голову колегіального виконавчого органу (особу, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу), дії або бездіяльність якого порушують права акціонерів чи самого товариства, до вирішення загальними зборами питання про припинення його повноважень. До вирішення загальними зборами питання про припинення повноважень голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу) наглядова рада зобов'язана призначити особу, яка тимчасово здійснюватиме повноваження голови колегіального виконавчого органу (особи, яка здійснює повноваження одноосібного виконавчого органу), та скликати позачергові загальні збори.

Крім того, на практиці траплялися випадки підробки рейдерами заяв голови та членів виконавчого органу АТ про звільнення і наказу (рішення виконавчого органу) про призначення потрібних зловмисникам осіб виконуючими обов'язки голови та членів виконавчого органу товариства.

Таким чином, припинення повноважень голови та членів виконавчого органу і призначення рейдерами своїх управлінців може оформлятися рішенням загальних зборів АТ, наглядової ради або навіть рішенням самого виконавчого органу. Для використання у подальшому з такого документа рейдерами робляться нотаріальні копії, які при поданні до державних органів не викликають сумнівів щодо їх справжності та достовірності.

Згідно із Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (далі – Закон про держреєстрацію) [8] підставою для здійснення державної реєстрації є надання заявником відповідних документів, які орган, що здійснює реєстрацію, не має права перевіряти чи ініціювати проведення правової експертизи на предмет їх достовірності. Зазначене призводить до того, що за відсутності формальних підстав для відмови в державній реєстрації орган, що здійснює державну реєстрацію, зобов'язаний здійснити таку реєстрацію незалежно від того, відповідають дійсності відомості в представлених документах чи ні [12, 59–60].

Оскільки згідно із Законом про держреєстрацію державний реєстратор не перевіряє достовірність інформації, яку надають особи для внесення відповідних записів до ЄДР, рейдер має цілком законну можливість вносити зміни до складу керівних осіб юридичної особи на підставі підроблених документів.

Після проведення ж державної реєстрації змін у відомостях про керівника АТ на підставі поданих рейдерами документів, на їх користь починає діяти ч. 1 ст. 18 Закону про держреєстрацію, згідно з якою передбачено «якщо відомості, які підлягають внесенню до ЄДР, були внесені до нього, то такі відомості вважаються достовірними і можуть бути використані в спорі з третьою особою, доки до них не внесено відповідних змін». Це дає у подальшому рейдерам право виступати від імені «захопленого» АТ навіть за відсутності належним чином прийнятого рішення відповідного органу юридичної особи.

Відразу після внесення до ЄДР відомостей про нового голову правління, для закріплення потрібного рейдерам становища і створення перешкод наступному внесенню до ЄДР небажаних для них змін (наприклад, пов'язаних з поновленням на посаді попереднього складу правління), можуть організуватись контрольовані

виймки співробітниками правоохоронних органів документів реєстраційної справи АТ у державного реєстратора або ухвали про забезпечення позову, якими заборонятиметься внесення змін до ЄДР.

Після створення паралельного органу і його «легалізації» в ЄДР рейдери переходять до силового захоплення АТ і встановлення фактичного контролю над товариством та його активами.

Це найбільш публічний етап, тому що колишнє керівництво АТ з усіх сил чинить опір. При цьому з обох сторін можуть активно діяти приватні охоронні агентства, державні виконавці з взаємовиключними один одного виконавчими листами, різні підрозділи міліції, преса і так далі. На цьому етапі розв'язується так само запекла інформаційна та адміністративна війна.

I, нарешті, п'ятий етап – легалізація рейдерського захоплення АТ.

Якщо атака на АТ пройшла успішно, подальші дії рейдерів залежать від цілей і завдань рейдерської операції. Тут можливі кілька варіантів.

У першому випадку, якщо рейдери прагнули захопити тільки активи АТ – мішені тільки з міркувань миттєвого заробітку, то швидко відбувається ланцюжок господарсько-правових угод із відчуження нерухомості, устаткування, транспортних засобів і всього іншого, що має ціну. Це робиться до тих пір, поки активи не потрапляють до рук добросовісного набувача, права на майно якого захищає чинне законодавство, для унеможливлення в майбутньому спроб оскаржити законність операції. Предмети та об'єкти з високою балансовою вартістю, але низькою ліквідністю, новий власник АТ продає або кидає.

У другому випадку, якщо вся рейдерська операція проводилася для захоплення бізнесу АТ в цілому, то рейдерами реалізуються заходи для його утримання. Захоплене АТ приєднується до фінансово-промислової групи (холдингу) і на ньому з «нуля» вибудовується вся вертикаль управління, і з урахуванням способу при-

дбання вибудовується структура безпеки. Поступово ліквідуються наслідки операції рейдерського захоплення, трудовому колективу АТ сплачується вся зарплата, великим акціонерам виплачуються дивіденди, виділяються кошти на благодійництво, «зачищається» медіапростір, а в бюджет перераховується всі заборгованості з податків [1, 150].

У деяких випадках колишні власники та управлінці АТ, за наявності на те ресурсу, самі перепрофілюються в рейдери і намагаються повернути втрачене товариство. Для протидії цьому нові власники АТ можуть спробувати зробити захоплення вже свого товариства нерентабельним, наприклад, диверсифікувати господарську діяльність по декількох юридичних особах та обтяжити активи шляхом передачі їх в заставу своїй же структурі.

Як показав аналіз, на кожному етапі рейдерського захоплення АТ недосконалість законодавства дає змогу рейдерам шукати в законах прогалини і планувати

рейдерські операції. Проте, як слушно зазначив О.О. Седлецький, навіть ці щілини не забезпечують їм успіху. Жодну рейдерську операцію не можна здійснити без «своїх» суддів, співробітників виконавчої служби, працівників правоохоронних органів. Тобто тих представників судової системи і правоохоронних органів, які готові за певну плату сприяти рейдерам у здійсненні їхніх задумів [12, 45].

Отже, підсумовуючи все наведене можна сказати, що незважаючи на те, що в Україні декларується боротьба з рейдерством, протиправні захоплення акціонерних товариств продовжуються. Поширенню цього явища у сфері господарювання сприяє як недосконалість законодавства, так і корумпованість представників державних органів, органів місцевого самоврядування, судової системи і правоохоронних органів. Відтак, подолання рейдерства можливе за умови паралельного вирішення обох проблем, що потребує проведення подальших досліджень.

Список літератури:

1. Бочарова О. Способи поглинання акціонерних товариств / О. Бочарова // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 10. – С. 149–151.
2. Бурбело С.О. Деякі схеми рейдерських атак на суб'єкти господарської діяльності [Електронний ресурс] / С.О. Бурбело // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Збірник наукових праць. – 2011. – № 23(І). – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/emp/2011_23_1/36Burb.htm
3. Відкрите звернення з приводу спроб рейдерського захоплення ВАТ «Коростенський шебзавод» та ПрАТ «Трудовий колектив «Коростенський шебзавод» від 9 квітня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antiraidruk.livejournal.com/113314.html>
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
5. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
6. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
7. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.
8. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.

9. Кузьмін Р.Р. Запобігання та протидія протиправному захопленню і поглинанню суб'єктів господарювання (рейдерству) / Р.Р. Кузьмін // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 5. – С. 183–188.
10. Литвак О. Проблема рейдерства очима кримінолога і цивіліста / О. Литвак, І. Кучеренко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 3 (19). – С. 40–44; № 4. – С. 40–45.
11. Макарчук І.М. Рейдерство, як одна з форм тіньової економіки держави та його наслідки [Електронний ресурс] / І.М. Макарчук // Економічний вісник університету. – 2010. – № 15/1. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2010_15_1/Makarch.pdf
12. Молодик В.В. Прокурорський нагляд за додержанням законодавства в сфері захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності та протидії рейдерству: наук.-практ. посібник / В.В. Молодик, О.О. Седлецький, О.З. Гладун. – К. : Алерта, 2013. – 144 с.
13. Ніколаюк С.І. Виявлення ознак протидії законній господарській діяльності як складової «рейдерського захоплення» / С.І. Ніколаюк, С.Г. Бевзенко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 139–147.
14. Осиновский А.Д. Акционер против акционерного общества / А.Д. Осиновский. – 2-е изд., пересм. и доп. – СПб : Издательство ДНК, 2007. – 384 с.
15. Положення про депозитарну діяльність, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17 жовтня 2006 р. № 999 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 49. – Ст. 3269.
16. Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19 грудня 2006 року № 1591 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 9. – Ст. 339.
17. Рейдери захопили Коростенський щебзавод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlasti.net/news/170123>
18. Тузлук В. Анатомія рейдерства провінційного масштабу [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 2011. – 5 квітня. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua>
19. Щербакова Н.В. Правове регулювання злиття та приєднання господарських товариств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / Н.В. Щербакова / НАН України ; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2006. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются проблемы, связанные с рейдерским захватом акционерных обществ. Основное внимание уделено анализу правовой конструкции акционерного общества как объекта рейдерства, а также технологий, применяемых на разных этапах рейдерского захвата акционерных обществ.

SUMMARY

The article is dedicated to the problems with corporate raid of Joint-Stock Companies. The main attention is paid to the analysis of the legal structure of the Joint-Stock Company as the object of raiding and technologies which used at various stages of the corporate raid of Joint Stock Companies.

*Рекомендовано кафедрою
цивільного, господарського права та процесу*

Подано 23.09.2013.